

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Легка промисловість може стати локомотивом у процесі виведення економіки України з кризового стану на основі активізації інноваційної діяльності, що потребує фінансових ресурсів. Основними напрямками вирішення фінансових проблем інноваційного розвитку галузі мають стати збільшення прибутку підприємств та амортизаційних відрахувань, а також залучення коштів населення, іноземних інвесторів.

Light industry can become a locomotive in the process of destroying of Ukraine economy from the crisis on the basis of activation of innovative activity, which needs financial resources. The increases of income of enterprises and depreciation deductions, and also bringing in of facilities of population, foreign investors are to become basic directions of decision of financial problems of innovative development of light industry.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Криза створює унікальні умови для виправлення дисбалансів, які виникли в економіці України. Україні слід провести широкомасштабний перегляд структури економіки, орієнтуючись на власні конкурентні переваги і приділяючи увагу тим секторам, де створюється більше доданої вартості. Фундаментом нової української економіки повинні стати високі технології (включаючи біотехнології), нове сільське господарство, альтернативна енергетика, машинобудування ХХІ сторіччя, які потребують значних інвестицій.

Світовий досвід виведення економіки країни з кризи доводить доцільність надання статусу ключової галузі саме легкій промисловості. Зокрема, цю тезу підтверджує досвід Японії, Бразилії, Китаю тощо.

В умовах жорстко обмежених бюджетних можливостей масивну фінансову підтримку держава проводити неспроможна. Тому одним з можливих шляхів виведення економіки з кризи є пріоритетний розвиток вітчизняної легкої промисловості.

Пріоритетність легкої промисловості для економіки України визначається значним стратегічним потенціалом: великою ємністю внутрішнього ринку (40–50 млрд. грн. щороку), високим рівнем доданої вартості (до 50%), споживанням вітчизняних ресурсів – шкірсировини, вовни, льону, хімічних матеріалів, низькою енергоємністю виробництва (1–3% валових витрат) та здебільшого незначним впливом на екологію, забезпеченням значної кількості висококваліфікованих робочих місць в усіх регіонах України [1, с.5], швидким обігом капіталу. Тобто легка промисловість спроможна швидко задіяти існуючий потенціал та почати заробляти необхідні фінансові ресурси для розвитку інших високотехнологічних галузей, а також забезпечити зайнятість місцевого населення.

Легка промисловість належить до провідних галузей у багатьох країнах світу. В середньому в країнах ЄС питома вага легкої промисловості становить 6,5%, у світі – 7,8%. В Україні частка легкої промисловості у структурі промислового комплексу за роки незалежності катастрофічно знизилась з 10,8% у 1990 році до 0,9% у 2008 р., що не враховує стратегічного значення галузі.

Оскільки вітчизняні підприємства легкої промисловості мають виробничі потужності, кваліфікований персонал та ємний внутрішній споживчий ринок, то для виведення економіки з кризи необхідно створити умови для їх відродження. Для розв'язання цієї проблеми необхідно виявити комплекс чинників, які привели до занепаду галузі. Серед них слід відзначити відсутність або занепад власної сировинної бази; висока ресурсомісткість

продукції, зношене обладнання, застарілі технології, які приводять до високого рівня витрат, що робить вітчизняну продукцію не конкурентоспроможною на ринку; насиченість ринку дешевими товарами іноземного походження; низька платоспроможність населення у зв'язку із збільшенням витрат населення на продукти харчування, комунальні та ін. види послуг; відсутність державної програми розвитку галузі.

В умовах глобалізації відродження та подальший розвиток вітчизняних підприємств легкої промисловості можливі лише на інноваційних засадах, тобто на основі використанні нових прогресивних технологій, організаційно-управлінських систем.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Сьогодні достатньо уваги приділяють дослідженню шляхів забезпечення інноваційного розвитку промисловості України. Л.І. Федулова сконцентрувала увагу на технологічному розвитку економіки України [2,с.125]. А.П. Гречан дослідила теоретичні аспекти побудови інноваційної моделі розвитку на прикладі легкої промисловості [3,с.188]. І.О.Бланк висвітлив стратегічні та тактичні аспекти фінансового менеджменту [4,с.336]. Але досі залишаються відкритими фінансові аспекти забезпечення інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості України.

Невирішені частини загальної проблеми. Метою статті є визначення ролі та шляхів розв'язання проблем фінансування інноваційної діяльності, яка сприятиме відродженню та подальшому розвитку підприємств легкої промисловості.

Виклад основного матеріалу. Для визначення ролі інвестицій доцільно розглянути вартісний цикл формування конкурентних позицій підприємства (рис.1).

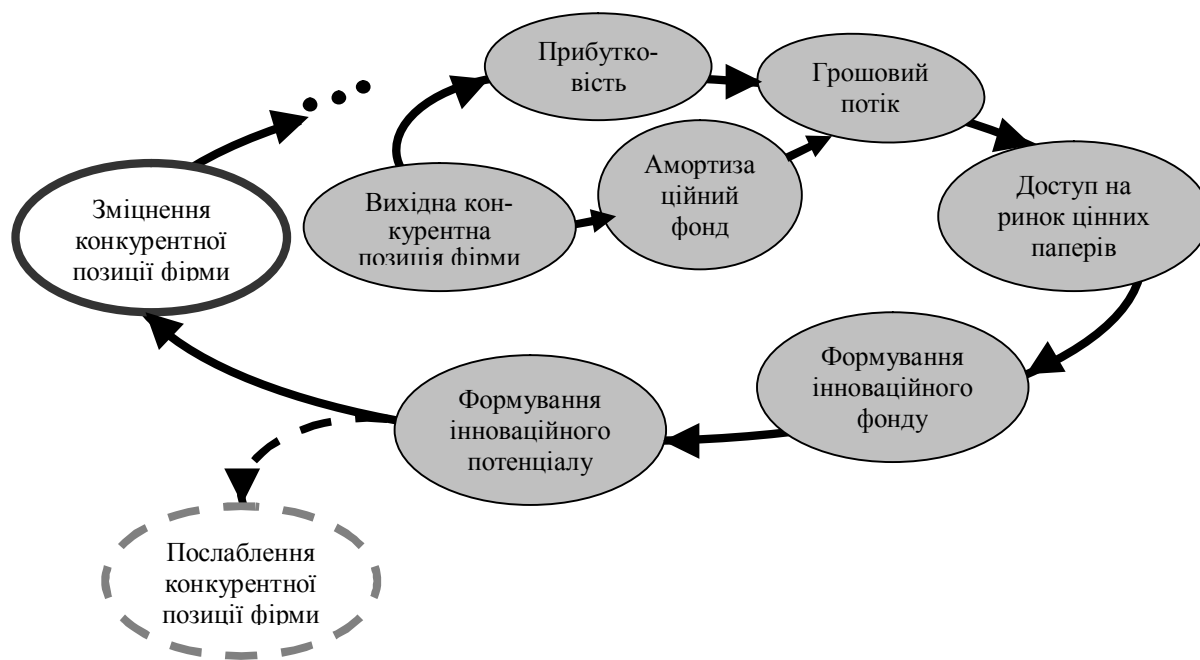

Рис.1. Вартісний цикл формування конкурентних позицій підприємства

Вихідна конкурентна позиція фірми впливає на прибутковість та амортизаційний фонд підприємства, які визначають його грошовий потік. Збільшення грошових потоків позитивно впливає на ринкову вартість цінних паперів, які випускає підприємство. Привабливість облігацій підприємства зумовлює доступ до ринку капіталу, можливість розміщення нових цінних паперів. Використання зовнішніх джерел фінансування сприяє формуванню інноваційного фонду, який створює умови для нагромадження необхідних ресурсів, спрямованих на формування інноваційного потенціалу підприємства. Водночас, формування інноваційного потенціалу підприємства призводить до посилення його конкурентних позицій.

Новий вартісний цикл відбувається за спіраллю по висхідній (за умови формування інноваційного потенціалу підприємства) або низхідній (у разі відсутності внутрішніх та зовнішніх джерел фінансування інноваційної діяльності) лінії. Стає очевидним, що відродження легкої промисловості неможливе без фінансової стабілізації підприємств, яку бажано здійснювати переважно за рахунок внутрішніх механізмів. На думку І.О.Бланка в умовах кризи фінансова стабілізація має здійснюватись поетапно [4,с.336-337].

Метою першого (оперативного) етапу є відновлення платоспроможності за рахунок «позбавлення зайвого», що стосується ліквідних активів, скорочення постійних та змінних витрат, активізації роботи по зменшенню дебіторської заборгованості та продовженню терміну кредиторської заборгованості та ін.

Головним завданням другого (тактичного) етапу має бути відновлення фінансової стійкості підприємства, яке потребує встановлення фінансової рівноваги між грошовими потоками доходів та витрат. Збільшити надходження коштів можливо за рахунок ефективної товарної стратегії, цінової політики, прискореної амортизації, збільшення власного капіталу за рахунок емісії та продажу акції тощо. Для зменшення відтоку коштів необхідно прискорити обіг оборотних активів, залучати необхідні основні фонди на умовах лізингу, ретельно обґрунтовувати вибір інвестиційних проектів, надаючи перевагу швидкому поверненню коштів та довготривалому отриманню додаткових доходів.

Тільки після відновлення фінансової стійкості можливе здійснення третього етапу – фінансової підтримки довгострокового економічного зростання на інноваційних засадах. Основні джерела фінансових надходжень: власні кошти підприємств, позикові кошти, централізовані та регіональні ресурси, іноземні інвестиції, кошти населення.

В сучасних умовах фінансові можливості підприємств занадто обмежені. Значна кількість підприємств легкої промисловості збиткова. Амортизаційна політика останніх років не ефективна. Дослідження, проведені В.О. Парнюком, свідчать про те, що після впровадження з другого півріччя 1997 року нового порядку нарахування амортизації ступінь зносу основних фондів почав зростати і в 2005 році становив у промисловості 57,9%. Частка інвестицій у нематеріальні активи знизилась з 9,1% у 2002 році до 2,8% у 2005 [5,с.168].

Про неефективність амортизаційної політики в Україні свідчить низьке співвідношення економічної амортизації та ВВП. За даними В.О. Парнюка у 2003 році частка амортизації у структурі ВВП в нашій країні складала 9,3%, у Німеччині вона перевищує 14%. До того ж в багатьох країнах «для стимулювання впровадження найновіших засобів виробництва та технологій основні засоби прирівнюються до оборотних і витрати на їх придбання відносяться на витрати виробництва протягом одного року» [5,с.169]. Також В.О.Парнюк відзначає, що підприємства надають перевагу вкладанню коштів у поліпшення основних фондів, а не інвестиціям у їх оновлення. Заслугує на увагу і його пропозиція щодо збільшення вартості основних фондів на суму витрат на поліпшення основних фондів та нарахування на неї амортизації.

Недоліком нової амортизаційної політики є і те, що при перевищенні економічною амортизацією податкової з різниці підприємствам необхідно сплачувати податки на прибуток, заниження амортизації призводить до “проїдання” капіталу. Для відновлення амортизації як джерела капіталовкладень С.А.Єрохін пропонує акумулювати ці відрахування на спеціальних рахунках в інвестиційних банках [6,с.56]. Слід враховувати, що падіння загальних обсягів капіталовкладень спостерігається за всіма джерелами фінансування. Так, Н.Чухрай та Р.Патора відзначають, що навіть для прибуткових підприємств інноваційні проекти стають некупними внаслідок перевищення відсотковою ставкою за кредит рівня рентабельності. Нажаль, не функціонує і Державний інноваційний фонд, який “передав своєму правозаступнику – Державній інноваційній компанії – дебіторську заборгованість на суму 626 млн. грн., 70% з якої вважаються “сумнівною і безнадійною” [7,с.143]. Фінансові інвестиції у легку промисловість у 2005 році становили лише 0,63% загального обсягу витрат на інноваційну діяльність, у 2007 році – 0,69%. Враховуючи значення галузі, такий стан фінансування інновацій слід вважати катастрофічно низьким (табл.1).

Таблиця 1

Динаміка частки витрат на інноваційну діяльність у легкій промисловості в загальному обсязі фінансових інвестицій промисловості України, %[8, с. 211-215]

Показник	2005	2006	2007
Питома вага фінансування інноваційної діяльності в легкій промисловості	0,63	0,47	0,69
в т.ч. текстильна промисловість та пошиття одягу	0,40	0,35	0,64
Виробництво шкіри та шкіряного взуття	0,23	0,12	0,05

Головним джерелом фінансування інновацій у легкій промисловості були власні кошти: у 2006 році їх питома вага становила 93,2% (табл.2).

Таблиця 2

Динаміка структури джерел фінансування інноваційної діяльності у легкій промисловості [8,с.224-228]

Джерело	2005		2006	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Всього у тому числі за рахунок коштів	36062,6	100,0	28663,6	100,0
власних	28081,6	77,9	26713,8	93,2
держбюджету	95,4	0,3	114,0	0,4
місцевих бюджетів	-		-	
позабюджетних фондів	-		-	
вітчизняних інвесторів	97,8	0,3	-	
іноземних інвесторів	-		-	
кредитів	7787,8	21,6	1835,8	6,4
інших	-		-	

Не дивлячись на малі суми фінансування, слід також відзначити нераціональну їх структуру. Спостерігалась негативна тенденція щодо зменшення питомої ваги витрат промислових підприємств з 15,1% у 2000 р. до 9,1% у 2007 р. на дослідження і розробки (рис.2). У легкій промисловості її частка становила лише 5,3% у 2007 році (табл.3).

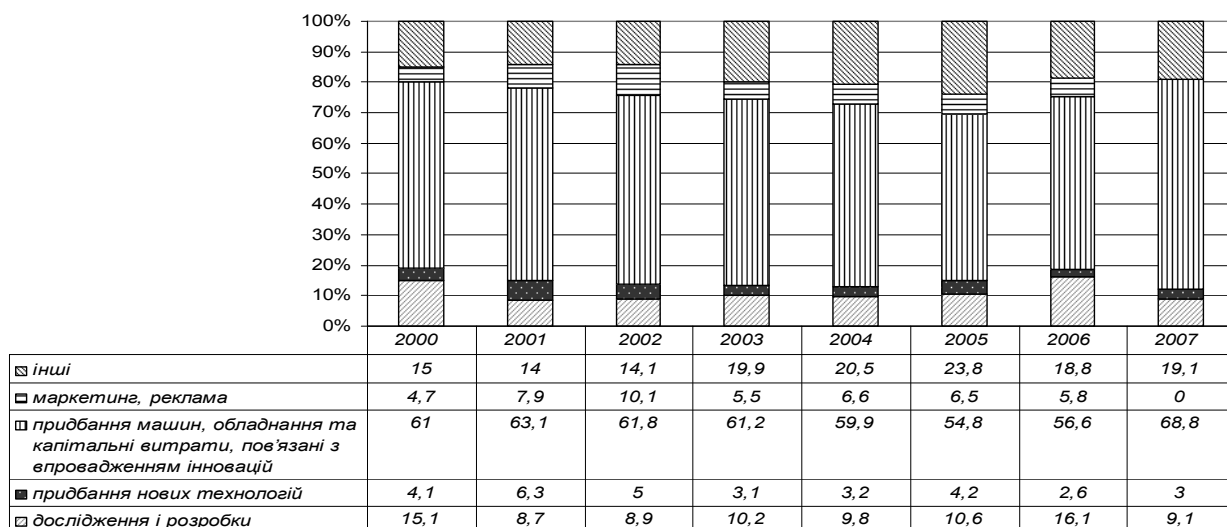

Рис. 2. Структура обсягів фінансування інноваційної діяльності у промисловості України, млн. грн.

Таблиця 3

Динаміка структури загального обсягу витрат за напрямами інноваційної діяльності у легкій промисловості [8, с.211-215]

Показник	2005		2006		2007*	
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%
Всього у тому числі на:	36062,6	100,0	28663,6	100,0	74304,1	100,0
дослідження і розробки	1894,1	5,3	531,7	1,9	3968,4	5,3
придбання нових технологій	42,7	0,1	423,2	1,5	-	0,0
виробниче проектування, інші види підготовки виробництва для випуску нових продуктів, впровадження нових методів їх виробництва	8641,5	24,0	6825,8	23,8	-	0,0
придбання машин, обладнання, установок, інших основних засобів	23288,2	64,6	18409,0	64,2	59373,0	79,9
маркетинг та рекламу	690,8	1,9	328,9	1,1	-	0,0
інші	1505,3	4,2	2145,0	7,5	10962,7	14,8

На придбання нових технологій промислові підприємства України витрачали лише 2,6–6,3%, у легкій промисловості – 0,1–1,5%. Витрати на придбання машин, обладнання, установок, пов'язаних із впровадженням інновацій та введенням їх у виробництво у легкій промисловості у 2007 році склали 79,9% (табл.3).

За 1995–2007 рр. кількість впроваджених нових техпроцесів промисловими підприємствами України знизилась у 2,06 рази, маловідходних ресурсозберігаючих та безвідходних – у 1,65 рази, виробництво нових видів продукції – у 4,54 рази, нових видів техніки – у 1,14 рази (рис. 3).

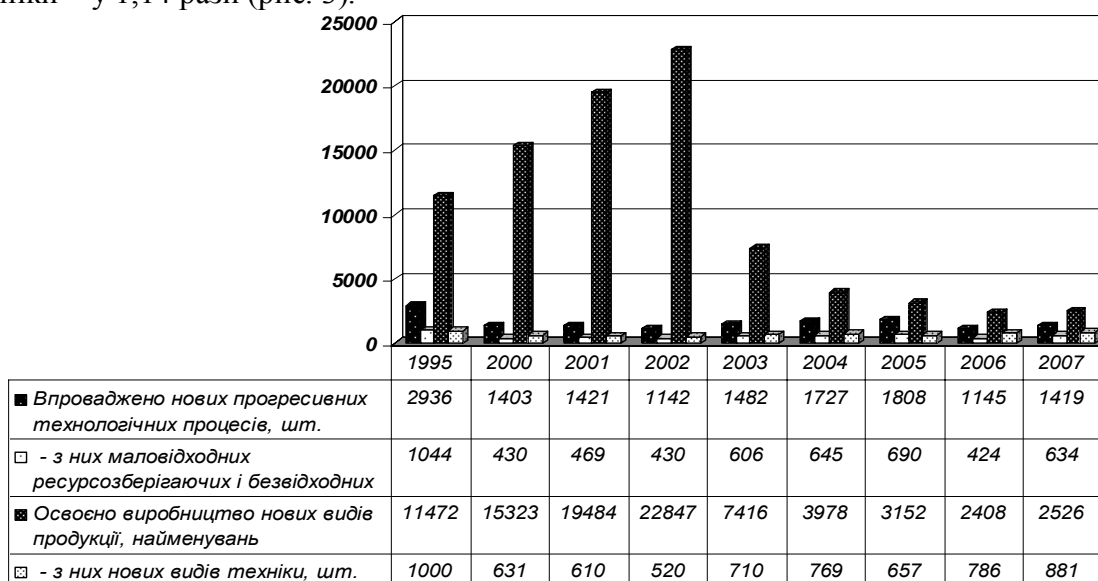

Рис. 3. Динаміка впровадження прогресивних технологічних процесів та освоєння виробництва нових видів продукції в промисловості України

Аналіз статистичних даних показує, що у легкій промисловості чітко вираженої тенденції щодо впровадження інновацій немає. Зокрема, у 2006 році порівняно з попереднім відбулось скорочення кількості впроваджених нових техпроцесів у 3,79 рази, маловідходних ресурсозберігаючих та безвідходних – у 6,5 рази, виробництво нових видів продукції – у 3,92 рази, матеріалів, виробів, продуктів – у 4,57 рази (табл. 4). Проте у 2007 році порівняно з 2006 роком кількість впроваджених нових техпроцесів збільшилась на 121,1%,

маловідходних ресурсозберігаючих та безвідходних – у 6,9 рази, але освоєння нових матеріалів, виробів, продуктів скоротилось на 6%.

Таблиця 4

Динаміка впровадження інновацій у легкій промисловості [8,с. 249-253]

Показник	2005	2006	2007	Відхилення, 2006 р. до 2005, разів скорочення	Темп приросту 2007 р. до 2006, %
Впровадження нових технологічних процесів	-	-	-	3,79	121,1
з них маловідходних, ресурсозберігаючих, безвідходних	-	-	-	6,5	6,9р.б.
Освоєння інноваційних видів продукції	384,0	98,0	98,0	3,92	0,0
з них машин, устаткування, апаратів, приладів	-	-	3,0	-	-
матеріалів, виробів, продуктів	384,0	84,0	79,0	4,57	-6,0

Таким чином, для активізації інноваційної діяльності в легкій промисловості потрібні інвестиції.

Для залучення іноземних інвестицій необхідно підвищити інвестиційну привабливість підприємств та стабілізувати політичну ситуацію в Україні.

В нагоді може стати досвід світової практики фінансового забезпечення інноваційної діяльності неформального ринку венчурного капіталу, де працюють індивідуальні інвестори, які безпосередньо інвестують власні фінансові ресурси в нові малі фірми. Таких індивідуальних інвесторів називають неформальними або бізнес-ангелами (business angels) [9,с.3].

Населення України надавало перевагу заощадженню коштів в банках. Але в сучасних умовах зменшилась довіра до банків. Це може сприяти залученню коштів населення для інвестування інноваційного розвитку підприємств за умови зростання їх позитивного іміджу та демонстрування свого стійкого фінансового стану та високих конкурентних позицій на відповідному ринку. Сприятиме участі населення у фінансуванні розвитку підприємств і державна політика щодо збільшення доходів населення.

Стратегія фінансування підприємства повинна передбачати зростання притоку коштів ззовні за рахунок збалансованого портфелю, а також раціонального ціноутворення.

Прогнозування потреби в коштах вважаємо за доцільне проводити на основі матриці балансу життєвих циклів, де саме сконцентровані дані про прогнозовані обсяги реалізації, прибуток, потребу у капіталовкладеннях, а також гармонізацію портфелю підприємства у короткостроковій та довгостроковій перспективі (табл.5). Кожна стратегічна зона господарювання (СЗГ) підприємства вписується у клітинку відповідно до її життєвого циклу та привабливості. Кожна СЗГ зображується колом, діаметр якого відповідає розміру ринку, а заштрихований сектор показує частку підприємства на ринку. У портфелі підприємства завжди мають бути СЗГ, які розраховані на одержання конкурентних переваг у довгостроковій перспективі.

Розробка стратегічної карти сприяє забезпеченню фінансовими ресурсами, необхідними для інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості.

В класичному варіанті вся необхідна інформація у стратегічній карті поділяється на чотири блоки: «фінанси», «клієнти», «бізнес-процеси» і «навчання та розвиток персоналу» (рис. 4). Чотири згаданих блоки зв'язуються між собою стратегічним причинно-наслідковим ланцюжком – кваліфіковані співробітники, використовуючи розвинуту інфраструктуру

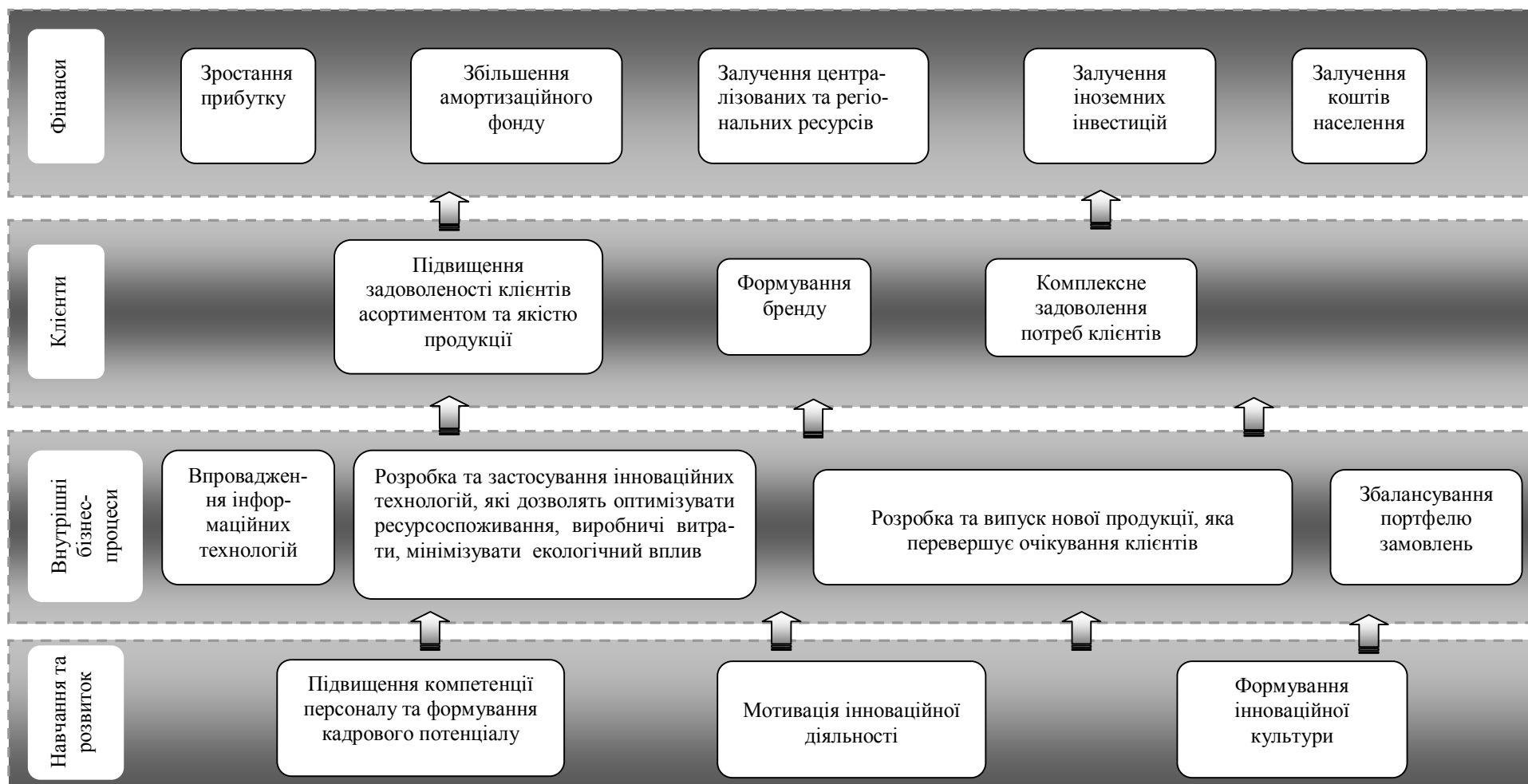

Рис. 4. Стратегічна карта фінансування інноваційного розвитку підприємства легкої промисловості

(інформаційні системи, устаткування, технології), забезпечують необхідну системі якість бізнес-процесів. Налагоджені бізнес-процеси (низький відсоток браку, швидка обробка і виконання замовлення клієнта) забезпечують задоволеність та лояльність клієнтів, досягнення міцних конкурентних переваг і успіх підприємства на ринку. Маркетингові успіхи підприємства, у свою чергу, є основою його фінансових успіхів.

В нашому випадку взаємодія між блоками розглядається у такій послідовності. Кошти, вкладені в навчання та розвиток працівників дозволить сформувати інноваційну культуру, підвищити компетенції персоналу, який буде здатний розробляти та впроваджувати технічні, технологічні, маркетингові, управлінські інновації. Впровадження інновацій сприятиме оновленню обладнання, оптимізації ресурсоспоживання, що призведе до зниження витрат. Технічні та технологічні інновації нададуть можливість випускати нову продукцію, яка перевершуватиме очікування клієнтів та сприятиме підвищенню задоволеності їх потреб, що позитивно вплине на формування бренду підприємства. Комплексне задоволення потреб клієнтів сприятиме зростанню прибутку підприємства, збільшенню амортизаційного фонду.

Таблиця 5

Матриця балансу життєвих циклів

Капіталовкладення	<i>Екстраполяція (Е)</i> <i>Контрольна цифра (К)</i>						
Прибуток	Е	К					
Обсяг реалізації	Е	К					
Конкурентний статус	Дуже високий						Короткострокова перспектива
	Високий						
	Середній						
	Слабкий						
	Збитковий						
Фази життєвого циклу	Зародження	Перша фаза зростання	Друга фаза зростання	Зрілість	Згасання		
Конкурентний статус	Дуже високий						Довгострокова перспектива
	Високий						
	Середній						
	Слабкий						
	Збитковий						
Капіталовкладення	<i>Екстраполяція (Е)</i> <i>Контрольна цифра (К)</i>						
Прибуток	Е	К					
Обсяг реалізації	Е	К					

Формування бренду підвищить інвестиційну привабливість підприємства, що сприятиме залученню коштів населення, централізованих та регіональних ресурсів, іноземних інвестицій.

Для виміру перспективи «фінанси» поряд з такими традиційними джерелами фінансування інноваційної діяльності підприємства як збільшення прибутку, амортизаційного фонду, пропонується залучати також централізовані та регіональні ресурси,

іноземні інвестиції, кошти населення (є найбільш потужним джерелом на сьогодні в Україні; за експертними оцінками складають 60–70 млрд. дол.).

Перспектива «клієнти» містить інформацію про підвищення задоволеності клієнтів асортиментом та якістю продукції, комплексне задоволення потреб клієнтів, формування позитивного іміджу підприємства.

Перспектива «Бізнес-процеси» вимірює ефективність виконуваних у компанії бізнес-процесів і характеризується впровадженням інформаційних технологій, розробкою та випуском нової продукції на основі застосування інноваційних технологій, збереженням існуючих клієнтів та залученням нових, відповідністю продукції вимогам клієнтів та вмінням перевершити їх очікування, збалансуванням портфелю замовлень, оптимізацією ресурсоспоживання та зменшенням виробничих витрат, мінімізацією екологічного впливу.

Перспектива «навчання та розвиток персоналу» дозволяє оцінити підвищення компетенції персоналу, стимулювання інноваційної діяльності, формування інноваційної культури та кадрового потенціалу підприємства.

Стадник В.В. доводить, що для стимулювання інноваційного розвитку організації доцільно використовувати збалансовану систему показників, яка має стати основою для мотивації праці різних категорій працівників [5, с.410–418].

Висновки і перспективи подальших розробок. Легка промисловість може стати локомотивом для виведення економіки України з кризового стану лише за умови збільшення фінансування інноваційної діяльності.

Основними джерелами вирішення фінансових проблем інноваційного розвитку галузі є збільшення прибутку підприємств та амортизаційних відрахувань. Зменшення довіри населення до банків також сприятиме залученню коштів населення для інвестування інноваційного розвитку підприємств за умови зростання їх позитивного іміджу та демонстрування свого стійкого фінансового стану та високих конкурентних позицій на відповідному ринку. Сприятиме участі населення у фінансуванні розвитку підприємств і державна політика щодо збільшення доходів населення.

Однак ефективне управління інноваційними процесами підприємств легкої промисловості вимагає відповідної організаційної архітектури, яка передбачатиме створення спеціального підрозділу з інноваційного розвитку, а також побудови збалансованої системи показників, яка дозволить реалізувати стратегічні плани підприємства.

Література

1. Концепція Державної цільової програми розвитку легкої промисловості на період до 2011 року// Легка промисловість. – 2006. – №3. – С.5-6.
2. Федулова Л.І. Технологічний розвиток економіки України. / Л.І. Федулова – К.: Ін-т економіки і прогнозування, 2006. – 627с.
3. Гречан А.П. Інноваційний розвиток легкої промисловості України / А.П.Гречан: Монографія. – К.:КНУТД, 2004. – 268 с.
4. Бланк И.А. Стратегия и тактика управления финансами/ И.А.Бланк. – К.: МП "ИТЕМ лтд", СП "АДЕФ – Украина", 1996. – 534с.
5. Парнюк В.О. Про підвищення ролі амортизації як джерела інвестицій і регулятора попиту та пропозиції основних засобів / В.О.Парнюк // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – №5. – С.166-172.
6. Єрохін С.А. Фінансово-економічний механізм промислової політики/ С.А.Єрохін // Актуальні проблеми економіки. – 2007.- №3.- С.52-56.
7. Чухрай Н. Товарна інноваційна політика: управління інноваціями на підприємстві: Підручник / Н.Чухрай, Р.Патора. – К.:КОНДОР, 2006.-398с.
8. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Статистичний збірник /За ред. Н.С.Власенко. – К.: ДП «Інформаційно-видавничий центр Держкомстату України», 2008. – 361 с.
9. Федулова Л.І. Бізнес-ангели в національній інноваційній системі / Л.І. Федулова // Проблеми науки. – 2008. – №5. – С. 2-7.